

SPELEOLOŠKI ODSJEK HPD "ŽELJEZNIČAR" U DOMOVINSKOM RATU

Juraj Posarić

Pet je godina prošlo od početka najkrvavijeg dijela novije hrvatske povijesti, od trenutka kad nam je do zadnjeg dijela svijesti, kao stvarnost, doprla najružnija hrvatska riječ - RAT.

Teško je nakon razmjerno kratkog vremena objektivno pisati o zbivanjima koja su uništila tisuće ljudskih života, razorila stotine tisuća domova i raselila milijune ljudi i koja još uvijek traju, ali to treba načiniti, ako ni zbog čega drugog, onda zbog naraštaja koji dolaze, kao i onih koji su proživljavali isto prije pedesetak godina.

Speleolozi, članovi SO HPD "Željezničar" (SOŽ), kao dio hrvatske planinarske organizacije koji je najčešće bio u prilici proživjeti i osjetiti taloge bivših ratova i ljudskog stradanja, te boraviti na prostorima s kojih je krenula razorna lavina godine 1991., prepoznali su na samim počecima svoje mjesto u ratnom vihoru, odazvali se izazovu i, barem u jednom dijelu, pomogli da suluda ideja završi razumnom budućnošću.

Ova kratka kronika, uz više ili manje poznata zbivanja, uključuje ljude. Većina od njih, sudionika svih tih strahota, živi. Neki od onih kojima bi svršetak toga nepotrebnog rata bio zadovoljština za sve propačeno u poraču drugog svjetskog rata i nakon toga, više nisu živi. Ovdje se, na žalost, moramo spomenuti i svih naših palih suboraca.

U ovo vrijeme presvježih sjećanja i nedovršenih političkih procesa, spominjanje imena živih sudionika, osim ako to već nije negdje drugdje učinjeno, nije prijeko potrebno pa zato neka se ne nađu pogođenim pojedinci čija se imena ovdje ne spominju; to će biti učinjeno kada za to dođe vrijeme.

Hrvatska speleologija i nasljeđe prošlosti

Speleološki su objekti na hrvatskom prostoru stoljećima nijemi, ali trajni svjedoci ratova koji su se ovdje zbivali. Najstariji koštani ostaci, koji tamo leže još od vre-

mena plemenskih obračuna, kao i najmlađi, stari nepunih pet godina, svjedoče da se u svjetonazoru ovoprostornih "ratnika" u posljednjih nekoliko tisućljeća ništa nije bitno promijenilo. Svakako, najbrojniji su ostaci žrtava drugog svjetskog rata i njegova porača.

Hrvatski su speleolozi, a posebice članovi SOŽ od 1948. godine nadalje, često, nalazili pa i ekshumirali posmrtnu ostatku žrtava rata. No, o tome su najčešće šutjeli ili morali šutjeti. Šutjeti se moralo zato što bi dokazi uz ostatke žrtava pobijali tvrdnje o čovječnosti onih koji su trenutno pisali povijest.

Tako su, do demokratskih promjena u Hrvatskoj 1989. i 1990. godine, brojne jame-kosturnice, od Zagrebačke gore i Žumberka, Korduna, Like, Gorskog kotara i Istre do Dalmacije i jadranskog otočja, ostale tajnom, u najboljem slučaju tek predmetom potajnih razgovora među speleolozima; najčešće tek skrivenom policijskom zabilježskom.

Tako su članovi SOŽ kod Cerovačkih špilja, 1950. godine pod vodstvom ondašnjeg pročelnika, Slavka Marjanca našli četnički stožer s popisima ljudstva i čitavom tehnikom. Zalag za šutnju bio je pisači stroj i ciklograf koji je "milicija" poklonila Društvu i ono ih još danas ima.

Godine 1967. istraživana je kod Gornjih Dubrava jama u koju su po navodima mjesnog poglavara bačena četiri partizana. Tko su ostali ljudi, čijih nekoliko prostornih metara koštanih ostataka i danas ispunjava jamu, ostalo je tajnom.

Nepisani ljetopis SOŽ o toj problematici traži posebni članak.

Sve se promijenilo godine 1989. kada su karlovački speleolozi ušli u jamu Jazovku kod Sošica i kad su medijsku pozornost na nju skrenule dvije zagrebačke novine, čije su momčadi na svjetlost dana iznijele podatke koji su potresli javnost i izazvali veliku raspru. Bez obzira na problematične motive tih akcija, ništa više nije bilo kao prije. Ono što je kao teret ležalo

Skupina speleologa "Željezničara" pred odlazak iz Zagreba na bojišnicu
23.11.1991. godine

A group of cavers of the Caving club "Željezničar" before departure to battle-field.

Foto: Vladimir Božić

u svijesti preživjelih sudionika hrvatskog holokausta 1945-48. i naših speleologa, o čemu nam je potajice pričano, da se sjetimo samo iskustava našega pokojnog pročelnika Slavka Smoleca, sad je postalo spoznajom svakog Hrvata.

Da povijest ne bi bila zakinuta, mora biti rečeno da su službenu istragu o žrtvama "Jazovke" uistinu načinili članovi SOŽ, ali isto tako, da o nalazima, zbog prethodno spomenutog, mogu govoriti samo državne službe.

S druge strane, područja na kojima su djelovali hrvatski speleolozi bila su pretežito napućena pravoslavnim življem. Iako su nas u istraživanjima vodili istraživački motivi, nisu se mogle izbjeći različite političke sumnje pa i neprilike koje su se znale javljati tijekom našeg boravka u tim sredinama. Pretežito nas je jednostavan puk u tim krajevima lijepo primao, ali se dala naslutiti i ona druga strana, koja je, osobito nakon 1971. godine znala prerasti i u neprilicne događaje. Uz slušanje bliskoistočnog folka u ponoćnom vlaku kraj Gračaca, pa do krađe opreme na Velebitu, treba spomenuti dva takva događaja.

Ranih osamdesetih SOŽ je istraživao špilje na izvoru Cetine. Lokalni lugar, koji nas je odveo do špilja, po našem je odlasku načinio prijavu političkoj miliciji da smo bojom za označavanje istraživanih špilja pisali nacionalističke parole. Proveo sam više od dva i pol sata na "razgovoru" u Petrinjskoj. Naravno, sljedećih desetak godina dotičnog lugara tamo više nismo viđali.

Godine 1983., također na izvoru Cetine, posjetio nas je u taboru poslije pola noći, nakon "konzultacija" u obližnjoj birtiji, "stari znanac" i budući ratni zločinac Mile Martić. Nakon obveznoga: "kome ste se prijavili" i mog odgovora da po Ustavu kao hrvatski građanin itd. imam pravo istraživati po Hrvatskoj, on je rekao: "Jebo ti ustav, imamo mi svoje zakone."

Godina 1991. neumoljivo se približavala. Mi smo bili spremni.

Počeci

U različitim dijelovima Hrvatske speleolozi su se uz sve ostale dragovoljce različito pripremali na dolazeću prijetnju.

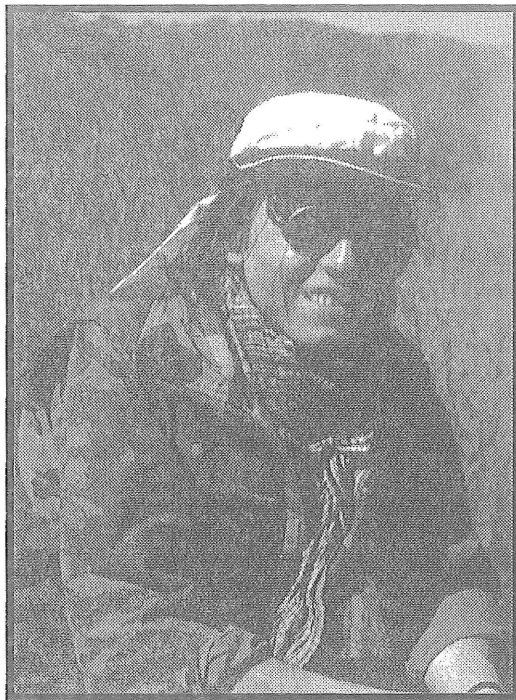
Godina 1991. u Zagrebu bila je godina strepnje. Preko medija i usmeno dolazile su razne vijesti iz pojedinih područja Hrvatske. Stvarale su se razne postrojbe. Već u ljetu neki su naši članovi "nestali". Nije bilo Šišmiša, nestao je Saša. Na sastanke, koji su se održavali i u vrijeme uzbuna zbog opće ili zračne opasnosti, počeli su dolaziti članovi u maskirnim odorama. Pojam rata postao je svakodnevnica. Dečki su bili u Slavoniji i Lici, bili su živi, i to je bilo dobro.

Iz zamračenoga grada otišao je 28. rujna autobus sa četrdesetak planinara, većinom gorskih spašavatelja, u kojem je bilo i šest speleologa, od toga 4 člana SOŽ. Odredište je bilo Stariograd-Paklenica. Dva dana prije, nakon 80 dana grčevite obrane, branitelji Lovinca, Sv. Roka, Ričica i Cerja bili su primorani izvući sebe i pučanstvo iz okruženja, preko velebitskih vrhova do mora. Neke starije i nemoćne osobe nisu izdržale put kozjim stazama ispod Svetog brda prema Paklenici. Prijenos očajnih i onemoćalih staraca stazom markiranom odbačenom odjećom, pokrivačima i predmetima koje ni oni mlađi nisu više mogli nositi, s pogledom na Rovanjску iz koje su barbari pljačkali sve što se moglo, ispraćeni topovskim granatama za rastanak, bio je za sve nas prijelaz preko Rubikona. Rat nije tragedija što se zbiva negdje blizu, ali ipak odijeljena staklom televizijskog ekrana. Sad smo glumci bili i mi.

Početkom listopada u Domu sportova zagrebački su planinari prisegnuli kao dragovoljci ZNG, a među njima i 15 članova SOŽ.

Rat

Uz speleologe koji su bili mobilizirani u različite postrojbe ZNG, a koji je postupno ali sigurno prerastao u HV, većina članstva SOŽ postala je dragovoljnim pripadnicima Planinske satnije "Velebit" (PSV). Uz alpiniste, orijentaciste, markaciste, gorske spašavatelje i ostale ekstremne planinare, speleolozi su, zahvaljujući svojem terenskom iskustvu, djelovanju u najzahtjevnijim prirodnim situacijama i teškim vremenskim uvjetima, a s jasnim ciljevima čija je podloga već spomenuta, postali ključni dio logističke potpore postrojbe koja je morala djelovati u najtežim prirodnim i vremenskim uvjetima.

Ing. Ozren Lukić-Luka

U listopadu 1991. pripadnici PSV su se zajedno s Ličanima, pripadnicima PP "Lovinac", ljudima čije su roditelje pomagali spustiti s Velebita tek nekoliko tjedana prije, počeli pripremati za osvajanje velebitskih visova. Iz prodora V. Paklenice, PSV je osvajala središnje velebitsko bilo u rasponu od Počiteljskog vrha do Svetog brda i osnivala visinska uporišta sa stalnom i povremenom posadom. Speleološki način razmišljanja bio je presudan za stvaranje uvjeta nužnih za preživljavanje prve ratne zime, gdje nam priroda baš i nije bila sklona. Nestašica vode, bura koja puhala i preko 100 km/h, snježni zapusi i hladnoća do -20°C, bili su samo neki od izazova koje je trebalo riješiti. Poseban problem bila je doprema svih potrebnih stvari i hrane na visinu od 1300-1400 metara. Pri tom treba posebno istaknuti doprinos transportnih konja i mazgi te njihovih vodiča. Mnogo tona nužne opreme prebačeno je u svim uvjetima na samarima tih upornih životinja.

U isto vrijeme naše se prostorije u Trnjanskoj pretvaraju u logističku bazu. Ostali planinari "Željezničari" s nevjericom gledaju hrpe čudnih stvari koje do nedavno

pitomi i poznati dečki, sad u maskirnim odorama, nanašaju ili snašaju sa "špiljarskog tavana" iz i u razna vozila. U tavanske grede uvlači se miris pušcanog ulja, konzerviranih odora i svakojake pomoći, posebice od ličkih klubova širom svijeta.

Sedamnaest naših članova odlazi dragovoljno u PS "Velebit", još trojica u ostale postrojbe ZNG, od kojih dvojica u udarnu snagu HV, Gardijske brigade. Na Velebitu se upoznajemo s Ličanima, Ličanima kao borcima.

Našim novim suborcima na terenu dugujemo neprekidnu skrb za ogrijev i ratno iskustvo prekaljenih boraca, čija je stalna nazočnost bila nenadoknativa potpora većini od nas kojima je to bio prvi susret s ratnom opasnošću. Kao protuuslugu, mi smo obavljali stalne ophodnje po snijegu i ledu, jer je većina naših ličkih suboraca po prvi put u životu mogla vidjeti uporabu dereza, skija, "cucaka", cepina, lednog kladiva, klinova i užeta. Brzo su učili.

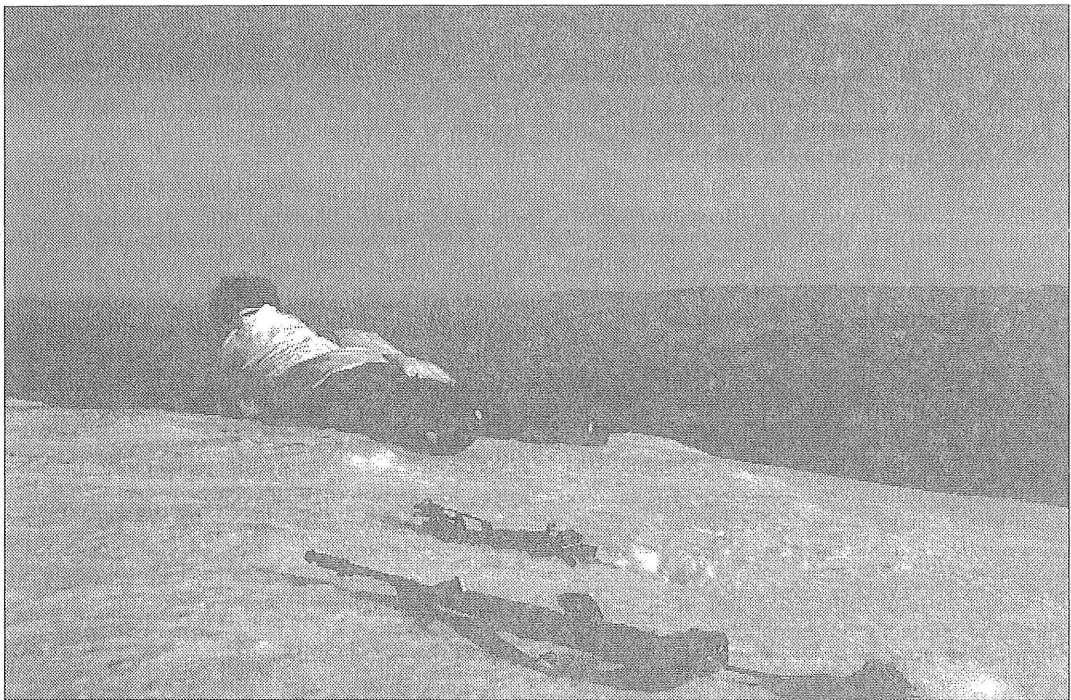
U to vrijeme ratna je prijetnja dolazila od odmetničkog zrakoplovstva i

topništva. Srećom, napadi su polučili tek nekoliko ranjenih civila, par ubijenih svinja i malo straha.

Velebitska bojišnica, bez pravih crta dodira s neprijateljem, u uvjetima tkoznakojeg po redu "primirja", postala je opet aktivna s dolaskom toplijih dana i bujanjem vegetacije. Kod Malovanskog jezera je u ophodnji 14. srpnja 1992. iz zasjede ubijen naš pročelnik, speleolog Ing. Ozren Lukić-Luka.

Uz borbene zadaće, speleolozi pri ophodnjama pronalaze i brojne speleološke objekte, koje za vrijeme zatišja postupno istražuju, tako da su pripadnici PSV tijekom prve ratne godine pronašli, obišli i istražili na prostoru najviših velebitskih vrhova preko trideset jama i špilja.

Prije akcije "Maslenica" (siječnja 1993.) PSV se izmješta južnije, prema Selinama, a nakon te akcije, uz ostale postrojbe HV, nadzire prijevaj Mali Halan i velebitski prirodni biser, Tulove grede. Na tom području speleolozi obavljaju, uz borbene zadaće i pregled speleoloških objekata

Velebit, zima 1992.
Mt. Velebit, winter 1992

na oslobođenom području u uvali Modrić i u Rovanjskoj.

Do akcija kojima je 1995. godine oslobođen najveći dio okupirane Hrvatske, u postrojbama HV je djelovalo, što djelatno, što mobilizirano, desetak speleologa, većinom iz Dalmacije. Oni su bili sudionici akcija "Bljesak", "Južni potez" i "Ljeto 95", a još ih se nekoliko pridružilo raznim postrojbama HV i MUP, u krunskoj akciji Domovinskog rata "Oluja".

Novo vrijeme

Po svršetku Domovinskog rata ratne zadaće naših speleologa neće biti okončane. Kao i poslije svih ratova vođenih na ovim prostorima, hrvatsko kraško podzemlje čuva nove taloge rata. Uloga speleologa, osobito speleologa s ratnim iskustvom, bit će neprocijenjiva u uvjetima novog porača, posijanog s nekoliko milijuna mina i sličnih bojnih sredstava, u vraćanju zemlje u mirnodopsko stanje, s budućnošću osnovanom na očuvanoj prirodi, u većem dijelu nekad okupiranog područja. Bojim se da za članove SOŽ rat još dugo neće biti gotov.

Zahvala

Republika Hrvatska zahvalila je svim dragovoljcima Domovinskog rata i sudionicima oslobodilačkih akcija državnim odličjima, tako da je danas 20 članova SOŽ odlikovano "Spomenicom Domovinskog rata 1990-92.", jedan medaljom "Oluja", a jedan prvim hrvatskim samokresom.

Uz sudionike tih povijesnih zbivanja zahvalu zaslužuju i naši roditelji, supruge, djeca i obitelji, svi koji su s nama dijelili osjećaje tih godina. Isto tako, treba zahvaliti i svim znanim i neznanim ljudima koji su nas ili pomagali opremom i hranom, ili samo bili s nama u mislima.

Posebna hvala i vječna slava našim prijateljima i suborcima koji su u temelje novog doba ugradili svoje živote.

THE CAVERS OF CAVING SECTION OF CROATIAN MOUNTAINEERING CLUB "ŽELJEZNIČAR" IN HOMELAND WAR

by Juraj Posarić

In 1991 the young democracy in Republic of Croatia was faced by the worst threat after World war II: serbian intention to form so called "great Serbia" at croatian territory. Unarmed croatian people confronted to the fourth european military force and Homeland war started.

Because of historical knowledge on croatian victims killed at the end and after World war II as well as of experience in numerous croatian pits filled by human residues, cavers of "Željezničar" have found their place just at the beginning of the war and joined as volunteers new established Croatian defence forces.

20 members, of 50 active cavers, were involved in different units of Croatian army, mostly in Mountaineering company "Velebit", where, together with other extreme mountaineers, have defend the biggest croatian mountain Velebit for months, mainly in snow, hurricane-like wind, low temperature at altitude of 1500 meters.

While action on 14 July 1992. there was killed head of our Caving Section Ozren Lukić-Luka. Few of our members have spent in army over four years, and all of them are decorated.